

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Інноваційний розвиток промислових підприємств неможливий без активізації інвестиційної діяльності, оскільки саме вона забезпечує фінансове підґрунтя ефективної реалізації всіх складових їхнього потенціалу. У зв'язку з цим, важливим аспектом інвестиційного проектування, як вихідної передумови управління циклом капіталізації, є передбачення можливих конфліктів інтересів суб'єктів інвестиційної діяльності і на цій основі формування дієвого організаційно–економічного механізму узгодження їх потреб та очікувань. Між тим, в Україні динаміка інвестиційних процесів не повною мірою відповідає потребам економічного зростання і супроводжується перманентним виникненням суперечностей, що зумовлено багатаспектністю цих процесів та невирішеністю низки питань інноваційного розвитку підприємств як в теоретичному, так і прикладному аспектах.

Наукова та прикладна проблематика інвестиційного забезпечення сталого економічного прогресу постійно знаходиться в центрі уваги іноземних та вітчизняних науковців, в тому числі І. Фішера, Л. Койка, Д. Йоргенсона, В. Міта, В.П. Александрової, О.М. Алімова, М.Г. Долинської, М.С. Герасимчука, Л.Т.Гайера, М.П. Денисенка, С.І. Дорогунцова, М.І. Іванова, І.І. Лукінова, Т.Л. Мостенської, О.М.Паламарчука, С.Ф. Покропивного, І.А.Соловйова, С.О.Гуткевич, В.В. Вітвицького, А.І. Сухорукова, Н.В. Тарасової, А.В. Череп, М.Г. Чумаченка, М.П. Афанасьєва та інших. В той же час особливості інвестиційної діяльності підприємств та взаємовідносин зацікавлених осіб за сучасних умов ринкового середовища та завдань економічного зростання досліджено неповно. Зокрема, недостатньо обґрунтовано систему узгодження різноспрямованих інтересів учасників інвестиційної діяльності, процедури функціонального та процесного розмежування менеджменту інвестиційних проектів, складові організаційно-економічного механізму та сутнісного змісту важелів інвестування. Існуючі пропозиції з розв'язання наведених проблем мають, здебільшого, фрагментарний характер і потребують наукового узагальнення, систематизації методичних та прикладних засад управління капіталізацією як основи інноваційного розвитку підприємств, з метою одержання нових наукових результатів, які можна використати у практиці господарювання. Актуальність проблеми обумовила вибір теми дисертаційної роботи, визначила її мету та завдання дослідження.

Підсилює актуальність дослідження те, що особливості галузевих технологічних процесів функціонування різних товарних ринків, та дія інших вагомих чинників обумовлюють специфіку управління інвестиційною діяльністю різнотипних підприємств, тобто роблять необхідним застосування диференційованого підходу до дослідження проблематики узгодження інтересів учасників інвестиційних проектів. Для підприємств харчової промисловості, на цей час, характерним є те, що інвестування не відповідає повною мірою потребам їх інноваційного розвитку, тобто виникають загрози

втрати конкурентоспроможності в умовах підсилення впливу факторів глобалізації споживчого ринку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно плану науково-дослідних робіт Запорізького національного технічного університету (тема “Розвиток фінансово-кредитної системи України в умовах трансформаційної економіки”, номер державної реєстрації 0101U002800). Особисто автором розроблено розділ “Модель узгодження інтересів суб’єктів інноваційно–інвестиційного розвитку підприємств харчової промисловості”.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування, розробка положень і пропозицій стосовно формування та функціонування організаційно-економічного механізму узгодження інтересів суб’єктів інвестиційних проектів з позицій забезпечення сприятливих умов для ефективного інноваційного розвитку підприємств. Відповідно до визначеної мети поставлено та вирішено такі наукові завдання:

- узагальнено науково-теоретичні засади впливу чинників інвестиційного середовища на рівні національної та регіональної економіки на можливість інноваційного розвитку підприємств;

- проведено порівняльний аналіз використання різномісних статистичних моделей в управлінні інвестиційними проектами підприємств та обґрунтовано положення про впровадження динамічної багатофакторної моделі чутливості;

- обґрунтовано концептуальні засади формування організаційно-економічного механізму узгодження різновекторних інтересів суб’єктів інвестиційних проектів на основі моделі чутливості;

- оцінено стан інвестиційної активності в Запорізькій області та інвестиційні можливості підприємств харчової промисловості;

- проаналізовано методіку оцінки економічної ефективності інвестиційних проектів з урахуванням можливості зміни впливу зовнішніх факторів на цільову функцію моделі чутливості;

- досліджено шляхи підвищення ефективності реалізації альтернативного інвестиційного проекту, адаптованого до підприємства харчової промисловості;

- обґрунтовано шляхи удосконалення управління процесом інвестування на підприємствах харчової промисловості.

Об’єктом дослідження є процеси удосконалення організаційно-економічного механізму управління інвестиційними проектами підприємств.

Предметом дослідження в межах обраного об’єкту виступає інвестиційний проект в системі інтересів суб’єктів інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну основу дослідження становлять фундаментальні положення економічної науки, теорії інвестиційного проектування, життєвого циклу та економічного розвитку підприємств. Для вирішення завдань дослідження використано комплекс

загальнонаукових і спеціальних методів, а саме: системний підхід, методи формалізації, порівняння, економіко-статистичного аналізу та математичного моделювання.

Наукова новизна одержаних результатів. В процесі дисертаційного дослідження отримані такі результати, що складають його наукову новизну:

вперше запропоновано:

- обґрунтування структурно-логічного взаємозв'язку елементів підсистеми узгодження різновекторних інтересів учасників загальної системи реалізації інвестиційних проектів, який, на відміну від існуючого, базується на пропонуваній типізації чинників інвестиційного середовища та відповідних їм ризиках, що дозволило узагальнити процедури взаємовідносин осіб, зацікавлених у процесах інноваційного розвитку підприємств;

- функціональне та процесне розмежування менеджменту інвестиційних проектів за виокремленими критеріальними ознаками, які відрізняються від усталених урахуванням виділених потреб і очікувань суб'єктів інвестиційних процесів, що відкриває можливості для прийняття управлінських рішень з корекції інвестиційної діяльності на основі збалансованості одержаних результатів інвестиційного проектування з тактичними цілями підприємств;

удосконалено:

- процедуру розрахунку інвестиційних параметрів, яка базується на визначенні взаємозв'язку прогнозних величин економічних показників, що характеризують інтереси різних рівнів ієрархії управління підприємством, дозволяючи формувати наскрізний ланцюг показників ефективності інвестиційних проектів підприємств харчової промисловості;

- аналітичний інструментарій інформаційного забезпечення інвестиційних проектів підприємств, який адаптовано до особливостей інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості;

набули подальшого розвитку:

- методичні підходи оцінювання інвестиційних проектів підприємств із застосуванням обґрунтованого методу визначення чутливості цільової функції, що дає змогу використовувати одержані дані в управлінні оптимізацією параметрів економічної ефективності діяльності підприємств;

- визначення взаємозв'язку складових організаційно-економічного механізму реалізації інвестиційних проектів підприємств, які в авторській інтерпретації розглядаються як такі, що функціонують під впливом екзогенних змінних багатofакторної моделі; таке тлумачення дозволяє підвищити обґрунтованість прогнозу дії ендогенних інвестиційних чинників;

- теоретичні підходи щодо ідентифікації ключових важелів державного управління інвестиційною діяльністю, які враховують специфіку ринкового середовища, місця та ролі підприємств харчової промисловості в народно-господарському комплексі, і робить можливим концентрацію регулюючого впливу на пріоритетних напрямках розвитку галузі.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання у практиці управління інвестиційними проектами підприємств харчової промисловості України. Науково-методичні та прикладні розробки впроваджено у ВАТ “Запорізький хлібозавод № 3” (довідка № 923 від 15.07.2005 р.). Результати дисертації знайшли своє відображення в курсах “Економіка підприємства”, “Планування діяльності підприємства”, “Інвестування”, “Інвестиційний менеджмент”, які викладаються згідно з програмою підготовки бакалаврів та спеціалістів у Запорізькому національному технічному університеті.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею. Сформульовані у дисертації наукові положення, висновки та пропозиції є особистим науковим доробком автора. Всі статті та тези доповідей на науково-практичних конференціях, в яких відображено основні наукові результати дисертаційного дослідження, опубліковано без співавторів.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження обговорено і схвалено на науково-практичних конференціях: “Актуальні проблеми удосконалення фінансово-кредитного механізму в Україні” (м. Запоріжжя, 30 березня 2001р.); “Сучасні тенденції в розвитку банківської системи” (м. Дніпропетровськ, 30 березня 2004р.); “Наука і освіта” (м. Дніпропетровськ, 30 березня 2005р.); “Розвиток економіки в трансформаційний період: глобальний та національний аспекти” (м. Дніпропетровськ, 30 березня 2005р.); “Сучасні проблеми фінансово-господарського контролю” (м. Кривий Ріг, 30 березня 2005р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 12 наукових праць, загальним обсягом 3,3 д.а., у тому числі 5 у наукових фахових виданнях, загальним обсягом 2,6 д.а.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Обсяг основного тексту дисертації становить 200 стор. комп'ютерного тексту, який включає 34 таблиці, 22 рисунки. Список використаних джерел містить 164 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, визначено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі “Теоретичні засади інвестування інноваційного розвитку підприємств” досліджено методологічні основи функціонування інвестиційного середовища, його місце і роль в системі інноваційного розвитку підприємств, обґрунтовано сутнісний зміст основних чинників ефективності та ризиків різнотипних суб'єктів інвестиційної діяльності, визначено сфери застосування і можливості використання методів економічного оцінювання результативності інвестиційного проектування в

узгодженні різновекторних інтересів його учасників, які у сукупності формують наукове та прикладне підґрунтя для підвищення ефективності розвитку підприємств на сучасному етапі ринкової економіки.

В умовах розвитку ринкових умов господарювання та прогнозуючи економічне зростання виробництва значне місце набуває інвестиційна та інноваційна діяльність. Виходячи з того, що інвестиції потрібні підприємствам для переозброєння виробництва, підвищення якості продукції, підкреслена особлива вагомість цих процесів на макроекономічному рівні, де держава повинна регулювати створення в країні сприятливого інвестиційного клімату перш за все, шляхом формування та розвитку фондового ринку, який сприятиме спрямуванню інвестицій у пріоритетні виробництва. Як один з найважливіших напрямів розширення та відтворення основних фондів і виробничих потужностей підприємств на базі науково-технічного прогресу, інвестиційно-інноваційна діяльність регулює розвиток економіки шляхом суттєвого підвищення її ефективності. На основі цього в дисертації обґрунтовано положення, що структурно-інноваційна стратегія за своїм впливом на головні тенденції соціально-економічного розвитку суспільства набуває вирішального значення в загальній системі економічних реформ в Україні. Причому метою стратегічного курсу має стати реалізація інноваційної моделі структурної перебудови та зростання економіки, утвердження України як високотехнологічної держави. Тільки на цій основі можна змінити сировинний вектор економіки. Наявний інтелектуальний та науково-технічний потенціал дає підстави на це розраховувати. Така мета могла б лягти в основу не лише економічної стратегії держави, а й політичної консолідації нації. Стадія розвитку ринкової економіки позначається на відношенні до інноваційних процесів. Показники інноваційної діяльності все більшою мірою стають визначальними при визначенні економічного рівня держави.

Інвестиційне середовище в авторському тлумаченні розглядається як сукупність економічних, політичних, соціальних, правових і технологічних умов, дія яких має сприяти переходу заощаджень в форму нового капіталу, і на цій основі забезпечувати інноваційний розвиток підприємств. Воно є складною системою, призначення якої полягає в акумуляції і перерозподілі ресурсів, з елементами у вигляді інвестиційних ринків, що реалізують механізми капіталовкладень, об'єктів і суб'єктів інвестування та інституціональних установ.

За сучасних умов господарювання особливого значення набуває інтелектуальний капітал, який доцільно розглядати, з одного боку, результатом інвестування, з іншого – головним джерелом інноваційного розвитку підприємств. Саме тому пропонується досліджувати процеси формування інтелектуального капіталу як виокремленого елемента в системі інвестиційного середовища, а його використання – у вигляді визначальної складової внутрішньогосподарського організаційно-економічного механізму підприємств.

Успішна реалізація завдань структурно-інноваційної стратегії визначальною мірою залежить від створення ефективної системи мобілізації

інвестиційних ресурсів та управління ними. Проведені дослідження свідчать про те, що науково-технологічний розвиток, структурні перебудови, інноваційна та інвестиційна політика не можуть здійснюватись виключно ринковими інструментами. З ними мають органічно поєднуватися адміністративні методи та механізми.

Розглядаючи структурні перебудови як керований державою процес, слід виходити з того, що це має бути система взаємозалежних змін у структурі економіки на макро- та мікрорівні з метою підвищення ефективності її функціонування.

Потребує вдосконалення та розширення правова база інноваційної діяльності, а саме: розширене регулювання міжнародної науково-технологічної кооперації; вдосконалено регулювання ринку інновацій, оцінки інтелектуальної власності; податкового, кредитного та страхового стимулювання інноваційних підприємств і організацій; об'єднання промислового, банківського та торговельного капіталу в потужні структури, здатні виробляти високотехнологічні, конкурентно-спроможні товари та послуги.

В межах реалізації цього підходу проведено дослідження актуальних проблем функціонування фондового ринку та визначено перспективні для вдосконалення моделі інноваційного розвитку підприємств напрями його трансформації, що пов'язується автором з раціоналізацією процесів розподілу ризиків і ліквідності між учасниками інвестування, формуванням фінансової структури емітентів, інформаційним забезпеченням інвесторів.

Важливою передумовою успішної реалізації інвестиційних проектів підприємств є визначення характеру дії чинників їх ефективності. Останні, з огляду на особливості інтересів суб'єктів інвестування, доцільно типізувати як організаційні, економічні, екологічні, соціальні (критерій – природа факторів); внутрішні, зовнішні (критерій – відношення до проекту); постійно та періодично контрольовані, некеровані (критерій – періодичність управлінського впливу); менеджери, ринок і менеджери, фактори мікрорівня (критерій – суб'єкт впливу); кількісно оцінювані і ті, що не оцінюються кількісними параметрами (критерій – вид оцінювання); ранжовані за ступенем впливу на NPV (критерій – ступінь впливу на кінцеві результати). Пропонована типізація дозволяє розвинути уяву про сутнісний зміст і кількісне значення ризиків інвестиційної діяльності, притаманних її учасникам, що розглядаються в дисертації за формами прояву та джерелами виникнення, як найвагоміші перешкоди інноваційному розвитку підприємств.

Оскільки ефективність інвестицій значною мірою зумовлюється збалансованістю інтересів суб'єктів інвестування, в роботі поставлено та розв'язано економіко-математичну багатокритеріальну задачу аналізу інвестиційних проектів. При цьому вплив кожного з чинників ефективності запропоновано визначати за критерієм майбутньої вартості капіталовкладень на основі функції чутливості, що визначається як величина зміни властивостей проекту при зміні його параметрів. Маючи функції чутливості для кожного конкретного інвестиційного проекту, можна розрахувати

залежність майбутньої вартості капіталу від змін параметрів проекту, після чого здійснювати управління проектом шляхом впливу на певні параметри. Для цього необхідно розрахувати фактори чутливості, помножити ці фактори на приріст відповідних параметрів та розрахувати зміну оцінки проекту, склавши отримані результати.

У другому розділі “**Діагностика інвестиційної діяльності і процесів розвитку підприємств харчової промисловості**” проведено проблемний аналіз інвестиційного клімату України, оцінено стан і перспективи використання інвестиційного потенціалу підприємств Запорізької області, проаналізовано інноваційно-інвестиційну активність та динаміку розвитку обласних підприємств харчової промисловості.

Наведений автором аналіз свідчить про те, що стан інвестиційної діяльності в народному господарстві і промисловості країни характеризується домінуванням негативних тенденцій. Причини їх виникнення, з одного боку, відображають особливості інвестиційної діяльності в колишніх умовах господарювання, зумовлені специфічною роллю держави як монопольного інвестора, з іншого боку, пов’язані з методами ринкового реформування, які не враховували реального стану промислового потенціалу. Перехід до ринкової системи господарювання зумовив необхідність формування і розвитку принципово нового механізму інвестування, адекватного ринковим відносинам. Це пов’язано з істотною зміною інвестиційного статусу держави і недержавних структур, поділом їх функцій в інвестиційному процесі, скороченням частки централізованих інвестицій в їх загальному обсязі, зміною структури інвестицій у зв’язку з реструктуризацією промислового комплексу.

Ці умови впливають і на регіональний рівень. Запорізька область є одним із промислових лідерів країни, посідаючи четверте місце серед регіонів за загальним обсягом промислового виробництва, та третє – в розрахунку цього показника на душу населення.

Інноваційні роботи у 2004 році виконували 34 промислових підприємства або 9,2 % загальної кількості. Понад 50% інноваційно-активних підприємств відносяться до машинобудування. Серед 79 підприємств харчової промисловості 5 займалися інноваційною діяльністю, у тому числі: 1 мало витрати на придбання нових технологій, 1 мало придбання права власності на винаходи, 1 – на виробниче проектування, 3 – на придбання засобів виробництва, 2 – на маркетинг та рекламу.

За 2002 – 2004 рр. підприємствами харчової промисловості Запорізької області освоєно 182 нових видів продукції, і обсяг їх реалізації становив 14 175, 5 тис. грн., або 0,7 % від загального обсягу реалізації підприємств харчової промисловості.

Кожне друге інноваційно-активне підприємство витрачало кошти на дослідження та розробки; на виробниче проектування, інші види підготовки виробництва для випуску нових продуктів, упровадження нових методів їх

виробництва. Більш активно підприємства стали витрачати кошти на маркетингові дослідження – понад 40 % інноваційних підприємств.

Виконана оцінка інвестиційної діяльності і процесів розвитку підприємств харчової промисловості Запорізької області дозволяє зробити висновок, що для досліджених підприємств характерними є загальногалузеві проблеми, а саме: недостатність власних джерел фінансування, повільні темпи оновлення техніко–технологічної бази, невисока конкурентоспроможність продукції, та виділити основні причини відносно невисокої інвестиційної активності, серед яких були: тривалий економічний спад, зменшення валових національних заощаджень, інфляційні процеси та зниження стійкості національної валюти, структурні деформації грошової маси, скорочення інвестиційних витрат бюджету при зростанні фінансування інвестицій із власних і залучених коштів підприємств, загострення кризи бюджетної системи, збільшення неплатежів, нестійкий фінансовий стан підприємств, дестабілізація процесів формування суспільного капіталу, співвідношення між системою відсоткових ставок і рівнем рентабельності реального сектора економіки, стан, коли перевага віддається одержанню доходів на фінансовому ринку, незначне надходження іноземних інвестицій, відсутність державної інвестиційної стратегії, недосконалість законодавства, повільний темп інституціональних реформ.

Економічне зростання активізувало чинники, що стимулюють інвестиції в промисловість. В їх структурі слід виділити: зростання обсягу валового внутрішнього продукту, підвищення доходів населення, зміцнення платіжно-розрахункової дисципліни, покращення фінансового стану промислових підприємств, зміцнення зв'язків фінансового ринку і промислових підприємств. Обсяг виробленого суспільного продукту є важливим макроекономічним чинником, що знаходиться в прямій і зворотній залежності з чинником інвестицій. Тому стабільне економічне зростання в промисловості є найважливішим стимулюючим інвестиційним чинником.

Оцінюючи стан інвестиційної привабливості підприємств харчової промисловості регіону, в дисертації зроблений висновок, що її рівень визначається мірою задоволення фінансових, виробничих, організаційних та інших вимог та інтересів інвесторів за умови інвестування коштів у дану галузь за допомогою відповідного синтетичного показника, отриманого в результаті комплексного аналізу сукупності передумов, що визначають привабливість і доцільність інвестування в ту чи іншу господарську структуру. Тому для підвищення рівня інвестиційної привабливості насамперед урахуються критерії, які інвестор вважає пріоритетними. Визначальну роль відіграють такі специфічні особливості харчової галузі, як залежність від природно–кліматичних умов; несталість цін і доходів; конкурентне середовище; ступінь монополізації в ресурсозабезпечувальних та переробних сферах тощо. Виходячи з основних критеріїв інвестиційної привабливості харчової галузі, автором сформульовано збалансовану трьохвимірну систему координат “прибутковість — ризик — перспектива”, що покликана підвищити ефективність прийняття управлінських рішень. Прибутковість галузі залежить

насамперед від кон'юнктури ринку — попиту, пропозиції та цін на продукцію. Аналізуючи попит слід обов'язково врахувати такі його особливості:

– хліб та інші продукти харчування задовольняють повсякденні життєво необхідні потреби населення. У зв'язку з цим попит є нееластичним за ціною ($E_d < 1$);

– продукти харчування, як правило, є замінниками один одного, тому коефіцієнт перехресної еластичності попиту додатній ($\text{cross } E_d > 1$);

– коефіцієнт еластичності попиту за доходом ($\text{income } E_d$) від'ємний.

Таким чином, при збалансованості попиту й пропозиції як рівень виробництва, так і рівень споживання обмежуються розмірами платоспроможного попиту, який визначає місткість внутрішнього ринку. Тому ми вважаємо, що купівельна спроможність населення є одним з визначальних чинників прибутковості, а отже, її інвестиційної привабливості.

В третьому розділі “Модель узгодження інтересів суб'єктів інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств харчової промисловості” обґрунтовано економіко-математичний інструментарій інтерпретації очікувань суб'єктів інвестиційної діяльності, запропоновано методичні засади оцінювання процесів інноваційного розвитку підприємств, вдосконалено процедури управління інвестиційними проектами на основі моделі узгодження інтересів їх учасників, подано результати апробації розробленої моделі.

Узагальнюючи різні підходи до оптимального варіанту управління інвестиційними проектами, в дисертації відзначено, що в абстрактному вигляді процес управління інвестиційним проектом передбачає наявність об'єкта, на який направлено управління, мети, для досягнення якої здійснюється процес управління та суб'єкта управління. Практично процес управління здійснюється шляхом дії на об'єкт спеціально сформованих зовнішніх чинників, що змінюють результати проекту та визначають етапи досягнення мети.

Якщо позначити через A множину значень показників результатів проекту, стан яких задовольняє менеджера, а через B множину значень показників результатів проекту, то мета управління може бути визначена співвідношенням $A \rightarrow B$.

В умовах, коли дане співвідношення виконується без втручання зовні, то процес управління стає практично зайвим. Якщо ж на проект мають вплив чинники зовнішнього середовища, які ведуть до порушень співвідношення ($A \rightarrow B$), то процес управління стає необхідним. Більш того, в процесі управління проектом, який охоплює не тільки порівняння заданого та фактичного станів проекту, аналіз відхилень, але й процеси регулювання, повинні враховуватися складні відносини між термінами, витратами, обмеженнями, цілями і т.і.

Виходячи з цього та на основі аналізу функції суб'єктів інвестиційного проекту та їх економічних інтересів, що реалізуються на відповідних фазах інвестиційного процесу, запропоновано та обґрунтовано процедури

узгодження. Остання являє собою послідовність дій, спрямованих на досягнення поставленої мети інноваційного розвитку конкретного підприємства харчової промисловості. Величина цільової функції учасників проекту залежить від багатьох змінних параметрів, найвагомішими з яких є ціни на продукцію, ресурси та норми їх витрат, що визначають обсяг продукції (робіт). Ціни, які фіксовані на кожний проміжок часу, використовуються при формуванні моделі обмежень та цільової функції.

Необхідно відмітити, що зміна параметрів призводить до змін обсягів продукції та виконаних робіт X, Y та значень цільової функції G . Відомо, що кількісну оцінку впливу зміни параметрів на результати проекту характеризують коефіцієнти чутливості. Якщо r – початкове значення параметру, то похідні $\frac{\partial X}{\partial r}, \frac{\partial Y}{\partial r}$ – є чутливості відповідно обсягу продукції та обсягу виконаних робіт до зміни параметру r . Фіксованому значенню параметру r відповідає конкретне оптимальне значення результатів проекту $X^*(r), Y^*(r), G^*(r)$. Зміна значення параметру на Δr призведе до зміни обсягів продукції та виконаних робіт на відповідну величину ΔX (Δr), ΔY (Δr). Разом зі зміною обсягів випуску продукції та виконаних робіт зміниться і величина цільової функції проекту на величину ΔG (Δr). Нами запропоновано у випадку безперервності усіх функцій чутливості до $(T+1)$ – го порядку включно в точці (X^*, Y^*) для одержання наближених значень зміни оцінки проекту при зміні параметрів процесу інвестицій використовувати ряд Тейлора. Застосувавши перше наближення ряду Тейлора зміна цільової функції проекту розраховується з точністю R_T (Δr) при відомих $T+1$ похідних і збільшенні аргументів на величини Δr .

В цілому, дослідження задачі ефективного управління інвестиційним проектом у процесі його реалізації уточнено визначенням змін результатів проекту.

Ми вважаємо, що традиційна схема управління інвестиційним проектом потребує певного удосконалення в частині врахування складних відносин між термінами, витратами й обмеженнями на параметри проекту і цілями проекту.

Задача з визначення коефіцієнту чутливості оптимальних результатів проекту полягає у визначенні оптимальних результатів X^*, Y^* , цільової функції $G^*(X^*, Y^*)$, та формуванні системи рівнянь, що характеризують оптимальний стан проекту. Запропонована система рівнянь чутливості базується на цьому та вирішується через коефіцієнти чутливості.

В цілому, приведена послідовність дій дозволяє урахувати усі наявні обмеження (технічні, фінансові, економічні та ін.), кількісно оцінити результати, що досягаються проектом, та потрібні для його реалізації витрати, а отже обрати з усіх можливих варіантів проекту найкращий з урахуванням різних критеріїв його оцінки.

Обґрунтування такого підходу дозволило автору запропонувати модель проектування та реалізації інвестиційного проекту з використанням альтернативного проекту.

Ключовим моментом є методика узгодженого механізму управління проектом з урахуванням локальних інтересів виконавців. Головна ідея даної моделі, на відміну від існуючих, врахувати специфіку цілеспрямованої активної поведінки виконавців.

З метою вдосконалення моделі проектування, а саме: приведення у відповідність цілей менеджера і виконавців та врахування механізмів управління виникла потреба додаткового введення в неї алгоритмів, що ураховують інтереси суб'єктів інвестиційно-інноваційного розвитку підприємств через процедуру стимулювання виконавців та постачальників проекту, яка може бути як заохочуюча (премії, подяки і т.і.), так і штрафуюча (при невиконанні обов'язків), як показано на рис.1

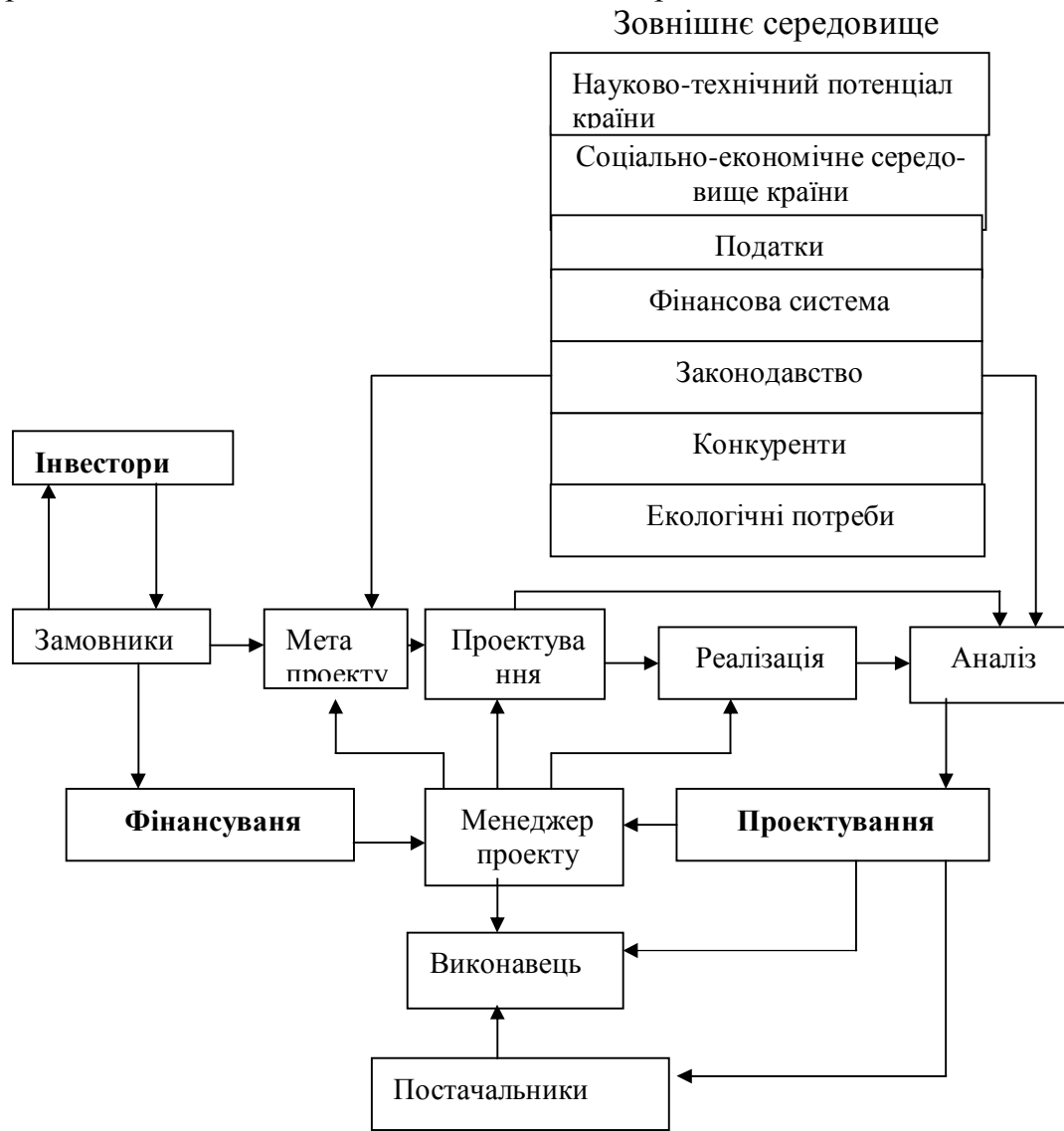

Рис.1. Запропонована модель узгодження інтересів суб'єктів інвестиційної діяльності підприємств харчової промисловості

Обрана автором спеціальна функція, яка залежатиме від планових (X^*, Y^*) та фактичних (Z^*) значень параметрів і є змінною частиною цільової функції виконання в задачі узгодження економічних інтересів учасників інвестиційного проекту, визначає величину стимулювання U .

Розрахунки по моделі показують, що спільним вирішенням задачі визначаються такі значення стимулюючої функції, за яких максимум цільової функції менеджера $G(X, Z, U)$ та максимум цільової функції виконавця $g(X, Z, U)$ досягаються при однакових планових значеннях параметрів проекту. Це означає виконання рівності між фактичними та плановими величинами.

Автор виходив з того, що вибір значень функції стимулювання базується на принципі компенсації витрат виконавця при реалізації ним планових значень проекту. В цьому випадку маємо додатковий ефект, який можна використати для стимулювання виконавця за реалізацію ним планових показників проекту

Запропонована в дисертаційній роботі задача узгодження взаємодії може бути вирішена не тільки обранням спеціальної функції стимулювання виконавця $U(n)$, але й шляхом зміни параметрів, від яких залежить величина цільової функції виконавця, наприклад, вартість одиниці виконаних ним робіт $Z_j(n) (n=0, \dots, N, j=1, \dots, J)$ з урахуванням її функції чутливості, що дозволяє визначити межі зміни договірної вартості кожної роботи та створити умови для економічної зацікавленості виконавця в реалізації оптимальних параметрів проекту. Досліджені нами моделі дозволяють визначити межі зміни договірної вартості кожної роботи та створити умови для економічної зацікавленості виконавця в реалізації оптимальних параметрів проекту. Для вирішення цієї задачі автором проведено дослідження чутливості критеріїв розглянутих задач і на цій основі обрані координуючі впливи для управління проектом.

Для оцінки процесів інноваційного розвитку підприємств в моделі узгодження інтересів їх учасників необхідно виконання умови узгодження, яка полягає в тому, що виконавець, вирішуючи задачу реалізації, обирає такі значення параметрів проекту, які співпадають з визначеними плановими значеннями. Для реалізації цієї умови виникає необхідність у кількісній оцінці протиріччя між менеджером та виконавцем, а також у вирішенні задачі координації їх інтересів. Вирішення цієї задачі автор обґрунтовує тим положенням, що ефект від узгодження взаємодії, має бути більшим за витрати виконавця, пов'язані з реалізацією не вигідних для нього планових значень параметрів проекту.

Задача узгодження інтересів зводиться до визначення оптимальних параметрів та формування функції стимулювання виконавця менеджером проекту, що створює вигідні для виконавця економічні умови для реалізації оптимальних параметрів проекту, а менеджер в цьому випадку отримує максимально можливий ефект, частку якого спрямовує на стимулювання виконавця у вигляді функції стимулювання. Ми пропонуємо вирішити поставлену задачу із наступної сукупності взаємопов'язаних моделей:

$$G(X, U) = \sum_{n=0}^N \frac{P(n)X(n) - \sum_{j=1}^J 3_j(n) \cdot y_j(X(n)) - U(n)}{(1+i)^n} \xrightarrow{x, v} \max, \quad (1)$$

$$\sum_{j=1}^J 3_j(n) y_j(X(n)) \leq C^*(n), \quad Y_j(n) = y_j(X(n)), (n=0, \dots, N, j=1, \dots, J),$$

$$g(z, U) = \sum_{n=0}^N \frac{\sum_{j=1}^J 3_j(n) \cdot y_j(Z(n)) - \sum_{j=1}^J s_j(y_j(Z(n))) + U(n)}{(1+i)^n} \xrightarrow{z, v} \max \quad (2)$$

$$J_j(n) = y_j(Z(n)), n=0, \dots, N, j=1, \dots, J.$$

де $G(X, U)$ – цільова функція менеджера,

$g(z, U)$ – цільова функція виконавця,

$X(n)$ – плановий випуск продукції протягом n -го періоду,

$Z(n)$ – фактичний випуск продукції протягом n -го періоду,

$s_j(y_j(Z(n)))$ – витрати виконавця на виконання j -ї роботи протягом n -го періоду,

$Y_j(n)$ – плановий обсяг j -ї роботи у n -го періоді,

$3_j(n)$ – вартість одиниці обсягу робіт,

U – величина стимулювання,

$P(n)$ – фіксована ціна

$J_j(n)$ – фактичний обсяг j -ї роботи, що виконана виконавцем протягом n -го періоду.

Таким чином, в результаті вирішення сукупності моделей (1–2) обирається функція стимулювання $U(n)$, ($n=0, \dots, N$), і створюються такі економічні умови для виконавця, щоб йому було вигідно реалізовувати оптимальні параметри проекту, при цьому отримується максимально можливий ефект, частка якого спрямовується на стимулювання виконавця у вигляді функції стимулювання.

У випадку компенсації втрат виконавця вибором величини зміни вартості робіт виконавця вигідно стимулювати шляхом підвищення договірних цін на виконання робіт, і задачу узгодження інтересів автор пропонує вирішити наступною сукупністю взаємопов'язаних моделей:

$$G(X, \Delta 3) = \sum_{n=0}^N \frac{P(n)X(n) - \sum_{j=1}^J 3_j(n) \cdot y_j(X(n)) - \sum_{j=1}^J g_j^g(n) \Delta 3_j(n)}{(1+i)^n} \longrightarrow \max, \quad (3)$$

$$\sum_{j=1}^J 3_j(n) y_j(X(n)) \leq C^*(n), \quad Y_j(n) = y_j(X(n)), (n=0, \dots, N, j=1, \dots, J).$$

$$g(z, \Delta 3) = \sum_{n=0}^N \frac{\sum_{j=1}^J 3_j(n) \cdot y_j(Z(n)) - \sum_{j=1}^J s_j(y_j(Z(n))) + g_j^g(n) \cdot \Delta 3_j(n)}{(1+i)^n} \longrightarrow \max, \quad (4)$$

$$J_j(n) = y_j(Z(n)), n = 0, \dots, N, j = 1, \dots, J,$$

$$\Delta g(X^*, Z^*) \leq \sum_{n=0}^N \frac{g_j^G(n) \Delta Z_j(n)}{(1+i)^n} \leq \Delta G(X^*, Z^*).$$

де $\Delta G(X^*, Y^*)$ – ефект менеджера від реалізації виконавцем планового значення параметра проекту,

$\Delta g(X^*, Y^*)$ – втрати виконавця від реалізації ним оптимальних планових параметрів проекту,

ΔZ – зміни вартості робіт,

C^* – витрати виконавця на виконання робіт, що характеризуються параметром X .

Запропонована блок–схема моделі прийняття рішень з вибору проекту, виходячи з поняття критеріїв чутливості інвестиційних проектів та сформульована в аналітичному вигляді задача узгодження етапів проектування та реалізації інвестиційних проектів дозволяє обґрунтувати узгодженість проекту з усіма наявними обмеженнями, кількісно оцінити результати, що досягаються проектом та потрібні для його реалізації витрати і обрати з усіх можливих варіантів проекту найкращий з урахуванням різних критеріїв його оцінки.

Згідно з запропонованою схемою, менеджер проекту здійснює оптимальне проектування параметрів проекту і в результаті вирішення цієї задачі визначає оптимальні значення обсягів продукції і робіт, а виконавець реалізуючі проект, виконує ці роботи.

Запропонований автором алгоритм оцінки проектів та прийняття рішень щодо їх інвестування апробований в процесі реалізації інвестиційного проекту “Будівництво комплексу з приймання, переробки та збереження 20 тис. тонн зерна” для задоволення потреб хлібокомбінатів м. Запоріжжя з економічним ефектом 351,3 тис. грн.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного аналізу в дисертації наведено теоретичне узагальнення і запропоновано вирішення наукового завдання щодо розв’язання сучасних проблемних питань узгодження різновекторних інтересів суб’єктів інвестиційних проектів, що реалізуються з метою забезпечення інноваційного розвитку підприємств. Основні наукові та практичні результати роботи такі.

1. За результатом конструктивного аналізу наукових розробок і практики господарювання виявлено, що проблематика інвестиційного проектування в системі інтересів суб’єктів інноваційного розвитку підприємств потребує подальшого наукового узагальнення, розробки та обґрунтування методико–прикладних рекомендацій щодо підвищення її ефективності.

2. Інвестиційне середовище доцільно розглядати як систему забезпечення акумуляції та перерозподілу економічних ресурсів, змістовними елементами якої є: множина об'єктів і суб'єктів інвестування, різнотипні ринки, інфраструктурні інституційні утворення; при цьому за сучасних умов господарювання особливого значення набувають інноваційні об'єкти інвестування, які, з огляду на їх виділені характеристики, слід розглядати окремим елементом системи.

3. Обґрунтовано, що вагомим чинником впливу інвестиційного середовища на інноваційний розвиток підприємств є фондовий ринок, підвищення значущості якого пов'язується автором з: зростаючою інтернаціоналізацією та інтеграцією світових економічних зв'язків, підсиленням ролі державного регулювання, стрімким розвитком інформаційних технологій; доведено, що функціями ринку цінних паперів, найважливішими для реалізації моделі інноваційного розвитку підприємств, виступають: трансформація прав власності, перерозподіл ризиків і ліквідності суб'єктів інвестування, оптимізація їх фінансової структури, функціонування загальноінформаційного простору.

4. Аргументовано, що чинники безпосереднього впливу на ефективність інвестиційних проектів підприємств, можливо типізувати відповідно виокремленим класифікаційним ознакам (природа фактору, відношення до проекту, періодичність управлінських дій, суб'єкт управління, вид економічного оцінювання, вплив на кінцеві результати); під час дослідження їх сутнісних характеристик відносно інноваційного розвитку підприємств, слід урахувати ризики інвестиційної діяльності, які автором пропонується розглядати на основі виділення сфер і форм їх прояву, джерел виникнення, а також урахувуючи теорію портфельних ризиків, виділених критеріїв оцінки та пропоновану шкалу вимірювання ризику.

5. Доведено, що за умов різноспрямованості потреб і очікувань учасників інвестиційних проектів підприємств, можливо побудувати статистичну модель їх інтересів і оптимізувати останні на основі пропонованого вирішення задачі багатокритеріального оцінювання проекту за допомогою функцій чутливості, яка урахує зміну проміжних і кінцевих результатів інвестування при зміні параметрів інвестиційного проекту.

6. Проведена оцінка інвестиційної активності та інвестиційного потенціалу підприємств Запорізької області, яка дозволила дійти до висновку про домінуючу тенденцію його використання, що проявляється у зростанні частки енергоємних та сировинних виробництв, у той час, як питома вага підприємств, орієнтованих на задоволення споживчих потреб знижується; обласні підприємства харчової промисловості використовують переважно застарілі технології, стан їх активів потребує інвестиційного оновлення, а останнє здійснюється повільними темпами і суттєво не позначається на техніко–технологічному рівні виробництва та конкурентоспроможності продукції.

7. Запропоновано алгоритм реалізації альтернативних інвестиційних проектів підприємств на основі виокремлення їх етапів та визначення

відповідних пріоритетних управлінських дій; при цьому встановлено, що аналіз альтернатив доцільно ґрунтувати на розроблених засадах розрахунку коефіцієнтів чутливості проектування.

8. Обґрунтовано можливість використання "узгодженого" управління інвестиційною діяльністю, що ураховує інтереси різних рівнів ієрархії менеджменту підприємства та зацікавлених осіб, і базується на виокремленому наскрізному ланцюзі показників ефективності інвестиційних проектів забезпечення інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості.

9. Доведено доцільність формування і використання організаційно-економічного механізму інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості, що слід розглядати як багатофакторну модель під впливом інвестиційних ендогенних змінних параметрів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях:

1. Пахомова І.Г. Формування інституційних інвесторів в Україні // Економіка: проблеми теорії та практики. Зб. наук .пр. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005.– Вип. 199.– Т. 3. – С. 744–749. – 0,2 д.а.

2. Пахомова І.Г. Передумови створення сприятливого інвестиційного середовища в економіці України // Економіка: проблеми теорії та практики. Зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005. – Вип. 201. Т. 3. – С. 615–624. – 0,8 д.а.

3. Пахомова І.Г. Вплив економічного зростання в промисловості України на динаміку інвестицій // Економіка: проблеми теорії та практики. Зб. наук. пр. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2005. – Вип. 203. Т. 4.– С. 1108–1115. – 0,6 д.а.

4. Пахомова І.Г. Сутність та економічний зміст інвестицій // Економіка: проблеми теорії та практики. Зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005. –Вип. 206. Т. 4. – С. 1068–1076. – 0,7 д.а.

5. Пахомова І.Г. Моделі удосконалення інвестиційної діяльності підприємств харчової промисловості // Економіка: проблеми теорії та практики. Зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005.– Вип. 207. Т. 1. – С.166 –171. – 0,3 д.а.

В інших виданнях:

6. Пахомова І.Г. Проблеми формування інституційних інвесторів в Україні // Др. Міжнар. наук.–практ. конф. "Сучасні тенденції в розвитку банківської системи".– Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004.–Т. 2.–С. 157–158. – 0,1 д.а.

7. Пахомова І.Г. Створення сприятливого інвестиційного середовища в економіці України // Восьма Міжнар. наук.– практ. конф. "Наука і освіта

2005”.–Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005.–Т. 76. – Інвестиційна діяльність та фондові ринки.– С. 12–13. – 0,1 д.а.

8. Пахомова І.Г. Місце та роль інвестицій в системі економічних відносин // Восьма Міжнар. наук.– практ. конф. “Наука і освіта 2005”.– Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005.–Т. 76.–Інвестиційна діяльність та фондові ринки.– С. 13–14. – 0,1 д.а.

9. Пахомова І.Г. Інвестиційний процес та його елементи // Перша Всеукр. наук.–практ. конф. ”Сучасні проблеми фінансово–господарського контролю”. – Кривий Ріг, 2005.– С. 246–247. –0,1 д.а.

10. Пахомова І.Г. Специфіка інвестиційної діяльності промисловості України на сучасному етапі // Міжнар. наук.– практ. конф. “Розвиток економіки в трансформаційний період:глобальний та національний аспекти”. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005.–Т. 3.– С. 53–54. – 0,1 д.а.

11. Пахомова І.Г. Санація підприємств у світі нового законодавства про фінансову неспроможність // Міжнар. наук.–практ. конф. “Актуальні питання удосконалення фінансово–кредитного механізму в Україні”. – Запоріжжя, 2001.– С. 79–81. – 0,1 д.а.

12. Пахомова І.Г. Проблеми підвищення точності розрахунків беззбитковості // Міжнар. наук.–практ. конф. “Актуальні питання удосконалення фінансово–кредитного механізму в Україні”. – Запоріжжя, 2002.– С. 90–93. – 0,1 д.а.

АНОТАЦІЯ

Пахомова І.Г. Інвестиційні проекти в системі інтересів суб’єктів інноваційного розвитку підприємств (за матеріалами підприємств харчової промисловості Запорізької області України). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю–08.06.01–економіка, організація та управління підприємствами. – Національний університет харчових технологій, Київ, 2006.

Досліджено методологічні основи функціонування інвестиційного середовища, його місце і роль в системі інноваційного розвитку підприємств, обґрунтовано сутнісний зміст основних чинників ефективності та ризиків різнотипних суб’єктів інвестиційної діяльності, визначено сфери застосування і можливості використання методів економічного оцінювання результативності інвестиційного проектування в узгодженні різновекторних інтересів його учасників.

Проведено проблемний аналіз інвестиційного клімату України, оцінено стан і перспективи використання інвестиційного потенціалу підприємств Запорізької області, проаналізовано інноваційно–інвестиційну

активність та динаміку розвитку обласних підприємств харчової промисловості.

Обґрунтовано економіко–математичній інструментарій інтерпретації очікувань суб'єктів інвестиційної діяльності, запропоновано методичні засади оцінювання процесів інноваційного розвитку підприємств, вдосконалено процедури управління інвестиційними проектами на основі моделі узгодження інтересів їх учасників, подано результати апробації розробленої моделі.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний проект, інноваційний розвиток підприємств, економічні інтереси, інвестиційне середовище, економіко–математична модель, функція чутливості.

АННОТАЦІЯ

Пахомова И.Г. Инвестиционные проекты в системе интересов субъектов инновационного развития предприятий (за материалами предприятий харчової промисловості Запорізької області України). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности – 08.06.01 – экономика, организация и управление предприятиями. – Национальный университет пищевых технологий, Киев, 2006.

Исследованы методологические основы функционирования инвестиционной среды, ее место и роль в системе инновационного развития предприятий, обоснован состав основных факторов эффективности и рисков разнотипных субъектов инвестиционной деятельности, определены сферы применения и возможности использования методов экономической оценки результативности инвестиционного проектирования в согласовании с разноректорными интересами его участников.

Проведен проблемный анализ инвестиционного климата Украины, оценено состояние и перспективы использования инвестиционного потенциала предприятий Запорожской области, проанализирована инновационно–инвестиционная активность и динамика развития областных предприятий пищевой промышленности.

Обоснован экономико–математический инструментарий интерпретации ожиданий субъектов инвестиционной деятельности, предложены методические основы оценки процессов инновационного развития предприятий, усовершенствованы процедуры управления инвестиционными проектами на основе модели согласования интересов их участников, приведены результаты апробации разработанной модели.

Предложена блок–схема модели принятия решений по выбору проекта, исходя из критериев чувствительности инвестиционных проектов. Такая блок–схема позволяет обосновать согласованность проекта по всем имеющимся ограничениям (техническим, финансовым, экономическим и другим), количественно оценить результаты, которые достигаются проектом,

и, необходимые для его реализации, расходы и выбрать из всех возможных вариантов проекта наилучший с учетом разных критериев его оценки.

Разработана схема согласованного управления проектом. В отличие от действующей схемы функционирования проекта она учитывает экологические цели и содержит процедуру стимулирования участников проекта, причем эта процедура может быть как стимулирующая (премии, благодарности и т.д.), так и штрафующая (при невыполнении обязательств).

Согласно предложенной схеме, менеджер проекта осуществляет оптимальное проектирование параметров проекта и в результате решения этой задачи определяет оптимальные значения объемов продукции и работ, а исполнитель, реализующий проект, выполняет эти работы.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционный проект, инновационное развитие предприятий, экономические интересы, инвестиционная среда, экономико-математическая модель, функция чувствительности.

SUMMARY

I.G. Pakhomova. Infestation projects in a system of interests innovation development enterprises subjects (basic on materials of food industry enterprises in Zaporishzky region). – Manuscript.

Economic science master thesis on direction –08.06.01–economy, organisation and management of enterprises. – National university of food technologies, Kiev, 2006.

Was investigated methodical foundations of infestation environment function, its place and role in the innovation development system of enterprises, was substantiated efficiency and risks main factors of different subjects of infestation activity, was determined application spheres and possibilities to use economical appreciated methods of infestation projects results in coordination with the different interests of their participants.

Was realized problematic analyze of Ukrainian infestation climate, was appreciated situation and perspectives for using infestation potential of enterprises in Zaporishzky region, was analyzed innovation–infestation activity and dynamic of enterprises development of food industry in region.

Was substantiated economic–mathematic instrument of interpretation subjects expectations of infestation activity, was proposed methodical bases for appreciate innovational development processes of enterprises, was improved procedures of infestation projects’s administrative basic on model coordination interests of their participants, was given the results of worked up model approbation.

Key words: infestations, infestation project, innovation development of enterprises, economical interests, infestation environment, economic-mathematic model, function of sensitive.